

prof. dr hab. Anna Bondaruk
Katedra Językoznawstwa Teoretycznego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

**Recenzja dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego
doktora Bartosza Wilanda w postępowaniu habilitacyjnym na Wydziale Anglistyki
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

opracowana zgodnie z art. 16 ust. 2 pkt. 1 Ustawy z 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), w brzmieniu ustalonym Ustawą z 18.03.2011 r. (Dz. U. Nr 84, poz. 455) oraz Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1.09.2011 roku.

1. Informacja ogólna o Habilitancie

Dotychczasowa kariera naukowa Pana dr Bartosza Wilanda jest związana z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Dr Bartosz Wiland jest absolwentem filologii angielskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie w roku 2005 obronił pracę magisterską. W 2009 roku na tym samym uniwersytecie otrzymał tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Aspects of order preservation in Polish and English”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jacka Witkosia. Od roku 2009 do chwili obecnej jest zatrudniony w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu na stanowisku adiunkta.

2. Ocena osiągnięcia naukowego wskazanego jako podstawa postępowania habilitacyjnego

Osiągnięcie naukowe wskazane przez Habilitanta jako podstawa postępowania habilitacyjnego to monografia naukowa pt. „The spell-out algorithm and lexicalization patterns: Slavic verbs and complementizers”, wydana przez Language Science Press w Berlinie w roku 2019 i licząca 177 stron.

Rozprawa habilitacyjna dr Wilanda dotyczy zastosowania dwóch głównych mechanizmów, takich jak przełożenie frazowe (ang. phrasal spell-out) i Zasada Nadzbioru (ang. Superset Principle) w procesie leksykalizacji struktur składniowych. Praca została napisana w modelu Nano-składni (Starke 2002, 2009, 2018). Mimo, że model ten cieszy się dużą popularnością w Europie i na świecie, w Polsce jest jak dotąd bardzo mało znany. Tym cenniejsza jest rozprawa dr Bartosza Wilanda, która jest na gruncie językoznawstwa polskiego pierwszą książką napisaną w tym modelu. Praca dr Wilanda ten model przybliża, a także twórczo go rozwija, co stanowi jej dodatkową zaletę.

Rozprawa podzielona jest na dwie części, które łączy ze sobą próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy i w jaki sposób przełożenie frazowe i Zasada Nadzbioru są w stanie prawidłowo przewidzieć powstanie form morfologicznych, które w sposób oczywisty nie poddają się leksykalizacji. Autor pracy stawia więc sobie za cel zbadanie

relacji między reprezentacją składniową a realizacją morfologiczną. W pierwszej części książki analizowana jest alternacja pomiędzy formą semelfaktywną czasownika a jego formą iteratywną, występującą w językach polskim i czeskim. Alternacja ta jest problematyczna, gdyż forma iteratywna, zawierająca w sobie formę semelfaktywną, jest morfologicznie mniej złożona niż jej semelfaktywna podstawa. W drugiej części pracy Autor koncentruje się na paradygmatach morfologicznych wykazujących cechy złożoności i mających charakter synkretyczny. Analizuje formy zaimka pytajnego i względnego oraz spójnika *čto* oraz zaimka wskazującego *to* w rosyjskim, które odbiegają od hierarchii syntaktycznej złożoności. Zgodnie z generalizacją *ABA, formy sąsiadujące ze sobą w hierarchii składniowej powinny zawierać w sobie kategorie znajdujące się niżej w hierarchii. Zasada ta jest pogwałcona w rosyjskim, gdzie zaimek wskazujący, zajmujący najwyższe miejsce w hierarchii, jest najmniej złożony składniowo. Poza danymi z rosyjskiego, dr Wiland w drugiej części książki analizuje również analogiczne dane z języka łotewskiego i basaa (z grupy bantu). Pokazuje, że tylko pozornie dane z tych języków naruszają generalizację *ABA, a faktycznie uważa ich analiza wskazuje na ich regularny charakter.

Rozprawa składa się z siedmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy jest wstępem do rozprawy. Rozdział drugi stanowi wprowadzenie do modelu Nano-składni. Rozdział trzeci koncentruje się na alternacji między formą semelfaktywną a iteratywną czasownika. Rozdziały od czwartego do szóstego poruszają problem złożoności form morfologicznych zaimków i spójników w rosyjskim i polskim oraz w łotewskim i basaa. Rozdział siódmy przedstawia najważniejsze wnioski rozprawy. Książka ma bardzo klarowną strukturę. Rozdziały są krótkie i stanowią jedną całość, co znacznie ułatwia lekturę bardzo skomplikowanego materiału.

Rozdział drugi pt. „The spell-out mechanism in Nano-syntax” stanowi bardzo cenne wprowadzenie do mechanizmów rządzących leksykalizacją w modelu Nano-składni. Przedstawia również procedury odpowiadające za przełożenie hierarchicznej reprezentacji składniowej na linearną formę morfologiczną, która określa, czy dany morfem jest realizowany jako prefiks, czy sufix. W rozdziale tym Autor krok po kroku wprowadza najważniejsze mechanizmy rządzące leksykalizacją form składniowych w Nano-składni. Habilitant szczegółowo omawia poszczególne mechanizmy przełożenia frazowego na podstawie przypisywania przypadku, głównie w języku polskim. Koncentruje się na Zasadzie Nadzbioru, generalizacji *ABA, i algorytmie przełożenia frazowego, który zachodzi cyklicznie i składa się z następujących po sobie procedur. Wywód jest prowadzony bardzo klarownie i zawsze ilustrowany przykładami, co pozwala na łatwe zaznajomienie się z modelem teoretycznym przyjętym w rozprawie.

Rozdział trzeci pt. „Deriving the verb stem alternation” skupia się na wyjaśnieniu paradoksu związanego z tym, że forma bardziej złożona czasownika zawiera mniej morfemów od jej formy bazowej. Ma miejsce redukcja liczby morfemów, która jest zilustrowana za pomocą alternacji zachodzącej pomiędzy formą semelfaktywną czasownika, która składa się z trzech morfemów, a formą iteratywną czasownika, która zawiera dwa morfemy w językach takich jak polski i czeski. Habilitant najpierw analizuje morfologię rdzenia czasownika oraz sufiksy tematyczne w analizowanych przez siebie językach. Następnie bardzo wnikliwie porównuje czasowniki semelfaktywne z czasownikami osiągnięcia stopnia (ang. degree achievement verbs) w obu omawianych językach. Przeprowadzona analiza jest głęboko osadzona w literaturze tematu, co znacznie ten rozdział wzbogaca. Autor przedstawia dwie analizy alternacji pomiędzy czasownikami semelfaktywnymi i iteratywnymi w językach polskim i czeskim. Jedna z nich oparta jest na algorytmie przełożenia, druga zaś zasadza się na

mniej ortodoksyjnym rozwiązaniu, subekstrakcji. Habilitant rozważa wady i zalety obu tych analiz, co pokazuje, że jest doskonale obeznany z modelem teoretycznym, którym się posługuje i jest w stanie go twórczo rozwijać. Analiza w tej części rozprawy jest poprowadzona wzorcowo, co w moim przekonaniu, czyni ten rozdział jednym z najlepszych w całej rozprawie.

Rozdział czwarty pt. „Resolving a morphological containment problem” jest pierwszym z trzech rozdziałów tematycznie związanych z drugą częścią książki. W rozdziale tym Autor koncentruje się na kolejnym paradoksie morfologicznym, który polega na tym, że formy synkretyczne zaimka i spójnika *što* w języku rosyjskim zawierają w sobie zaimek wskazujący *to*, który zgodnie z hierarchią syntaktycznej złożoności jest umieszczony wyżej w tej hierarchii, a zatem mamy na pierwszy rzut oka do czynienia z pogwałceniem generalizacji *ABA. Habilitant bardzo wnikliwie ilustruje hierarchię syntaktycznej złożoności, w której najwyższe miejsce zajmuje zaimek wskazujący, po którym następują odpowiednio spójnik, zaimek względny i zaimek pytajny. Posługuje się przy tym danymi z wielu różnych, typologicznie niezależnych języków. Wydaje się więc, że przyjęcie hierarchii syntaktycznej złożoności jest uzasadnione i nie można wyjaśnić danych z rosyjskiego jej odrzuceniem. Analiza zaproponowana przez dr Bartosza Wilanda opiera się na założeniu, że zaimki wskazujące w rosyjskim i w językach bez oznaczonej kategorii określoności (np. w polskim) zajmują najniższe miejsce w hierarchii syntaktycznej złożoności. Jest to zabieg stosunkowo prosty, ale efektywny, gdyż pozwala na postrzeganie danych z rosyjskiego jako regularnych zgodnych z nieco zmienioną hierarchią syntaktycznej złożoności. Angielski, który posiada kategorię określoności, różni się od rosyjskiego tym, że umieszcza zaimek określony na samej górze hierarchii, która tym samym wzbogaca się o dwa typy zaimków wskazujących – określone i nieokreślone. Chociaż analiza w tym rozdziale koncentruje się na danych z rosyjskiego, Autor pokazuje również, jak jego analiza działa dla polskiego i angielskiego, a także sięga do analogii z języków takich jak włoski, niemiecki, czy francuski, co znacznie poszerza zakres proponowanej analizy, czyniąc ją uniwersalną.

Rozdział piąty pt. „Beyond Slavic: Sorting out Latvian paradigm” analizuje paradygmat z języka łotewskiego, który, podobnie jak dane z rosyjskiego, omawiane w rozdziale czwartym, są problematyczne dla hierarchii składniowej złożoności. Punktem wyjścia dla analizy materiału łotewskiego jest założenie, że zaimki wskazujące w tym języku, podobnie jak w rosyjskim czy polskim, są nieokreślone, a w związku z tym zajmują najniższą, a nie najwyższą, pozycję w hierarchii. Dane z łotewskiego, podobnie jak z rosyjskiego, wskazują na to, że jedna sekwencja rdzeni jest podstawą wszystkich analizowanych form morfologicznych. Różnice pomiędzy ich leksykalizacjami wynikają jedynie z różnic w zastosowaniu procedury przełożenia. Jest to rezultat bardzo pożądany, gdyż znacznie upraszcza struktury wyjściowe, stanowiące podstawę do zastosowania mechanizmu przełożenia. Bardzo ciekawa jest również analiza zaimków pytajnych w łotewskim, zaproponowana przez Habilitanta.

Rozdział szósty pt. „An apparent *ABA violation in Basaa” to ostatni z rozdziałów poświęconych kwestii synkretyzmu form różnego typu zaimków i spójników. Dane z basaa pozornie wydają się być niezgodne z generalizacją *ABA, gdyż forma zaimka względnego jest synkretyczna z formą zaimka wskazującego, z pominięciem spójnika, który plasuje między nimi w hierarchii. Autor dowodzi, że zaimek uznawany za zaimek względny w basaa faktycznie jest zaimkiem wskazującym, który ulega przesunięciu w zdaniach względnych. Takie podejście eliminuje problem, które dane z basaa sprawiają w świetle generalizacji *ABA.

Podsumowując, recenzowana rozprawa habilitacyjna jest pracą pionierską. Jak zostało zaznaczone wcześniej, jest to pierwsza tego typu praca na gruncie językoznawstwa polskiego. Habilitant oparł się pokusie, aby iść dobrze wydeptaną drogą i pokusił się o sięgnięcie po model mało wykorzystywany przez językoznawców w Polsce, dzięki czemu udało mi się poszerzyć zakres swojej analizy o kwestie dotąd nieanalizowane lub analizowane zupełnie pod innym kątem. Czyni to pracę dr Bartosza Wilanda bardzo nowatorską, która znacznie poszerza naszą wiedzę o relacji między składnią, morfologią i leksykonem. Ponadto, Habilitant wybrał do analizy zjawiska nieoczywiste, problematyczne dla wybranego przez siebie modelu teoretycznego. Pozwoliło mu to na wykazanie się dużą wiedzą teoretyczną i niezwykle sprawnym jej wykorzystaniem w praktyce. Poza tym, dało mu szansę na wniesienie własnego wkładu w kształtowanie tego modelu.

3. Ocena pozostałych istotnych dokonań naukowych, organizacyjnych i dydaktycznych

3.1. Publikacje

Po doktoracie, czyli w okresie od 2009 do 2020 roku, dr Wiland opublikował 11 artykułów. Cztery z tych artykułów to prace wydane we współautorstwie. Dorobek habilitanta jest bardzo znaczący i to nie ze względu ilość, lecz na jakość, opublikowanych prac. Niezwykle na tak wczesnym etapie rozwoju naukowego jest to, że prace dr Bartosza Wilanda ukazały się w najbardziej prestiżowych czasopismach naukowych, wśród których przodują *Linguistic Inquiry* (artykuł z 2010 roku) oraz *Natural Language and Linguistic Theory* (artykuł z Taraldsen Medovą z 2018 roku). Habilitant opublikował również dwa rozdziały w tomach wydanych przez bardzo cenione wydawnictwa, takie jak Oxford University Press i John Benjamins. Fakt, że prace Habilitanta ukazały się w tak renomowanych czasopismach i wydawnictwach naukowych dowodzi ich bardzo wysokiej jakości oraz dojrzałości naukowej ich autora. Na gruncie językoznawstwa w Polsce bardzo wąskie grono młodych, jak również dojrzałych, badaczy może się pochwalić publikacjami tego typu.

Poza publikacjami wymienionymi powyżej, dr Bartosz Wiland opublikował również swoje prace w znaczących czasopismach krajowych, takich jak *Poznań Studies in Contemporary Linguistics* oraz *Studies in Polish Linguistics*. Jego artykuły ukazały się również w dwóch tomach wydanych po konferencji NELS, w wydawnictwie Peter Lang oraz w wydawnictwie japońskim Hituzi Syobo Publishing.

Część prac Habilitanta napisanych po doktoracie skupia się na kwestii przesunięcia w składni, a w szczególności na zagadnieniach takich jak: przesunięcie modyfikatorów z lewej gałęzi fraz pytajnych w polszczyźnie, niekanoniczny szyk wyrazów OVS w języku polskim oraz kwestia ograniczenia przesunięcia z fraz wcześniej przesuniętych. Inny obszar zainteresowań badawczych prac wydanych przez dr Wilanda dotyczy zagadnień morfologicznych, takich jak: porządek prefiksów czasownikowych w języku polskim i japońskim, budowa morfologiczna różnego typu imiesłowów w języku polskim i czeskim, oraz formy morfologiczne zaimków pytajnych w polskim i rosyjskim. Inne kwestie poruszane w pozostałych pracach dotyczą semantyki leksykalnej i budowy

morfo-składniowej czasowników semelfaktywnych w polskim i czeskim oraz zmian diachronicznych w szyku zdania w języku angielskim.

Doktor Bartosz Wiland jest również współredaktorem dwóch tomów będących zbiorem artykułów zaprezentowanych w czasie Student Conference on Formal Linguistics, które ukazały się w latach 2005 i 2009.

Prace dr Bartosza Wilanda spotkały się z uznaniem wśród językoznawców, o czym świadczy fakt, że są one często cytowane (ilość cytowań wg. Google Scholar to 108). Impact factor publikacji Habilitanta, wg. Journal of Citation Reports, jest bardzo wysoki i wynosi 2.936, zaś Indeks Hirscha jego prac to 7.

Ogólnie prace dr Wilanda oceniam jako prezentujące jego oryginalne analizy poparte solidnymi i bogatymi danymi językowymi, pochodzącymi z różnych języków słowiańskich. W swoich pracach Habilitant analizuje zagadnienia z dziedziny składni, morfologii i semantyki leksykalnej, wykazując się doskonałym rozeznaniem we wszystkich tych dziedzinach. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że Habilitant współpracuje z badaczami z zagranicy, co znacznie poszerza i wzbogaca zakres jego badań. Wszystkie prace dr Wilanda mają też mocne oparcie w teorii, albo w Programie Minimalistycznym Noama Chomsky'ego (1995, 2000, 2001, 2008), albo w Nano-składni (Starke 2002, 2009, 2018). Posługiwanie się tymi dwiema wiodącymi na świecie teoriami pozwala Habilitantowi przyczynić się do kształtowania tych modeli i pozwala mu na weryfikację operacji i pojęć w nich wykorzystywanych oraz sprawia, że jego prace są zauważane przez badaczy w kraju i na świecie.

3.2. Wystąpienia konferencyjne

Działalność konferencyjna Habilitanta robi bardzo dobre wrażenie. Z przedstawionej dokumentacji wynika, że po doktoracie dr Bartosz Wiland wygłosił 14 referatów na konferencjach różnego typu; w tym na wielu konferencjach zagranicznych. Dwukrotnie był zapraszany jako keynote speaker na konferencje organizowane na Uniwersytecie w Tromsø w 2012 roku oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w 2016 roku. Wśród konferencji, w których brał udział znajdują się tak prestiżowe jak Linguistic Society of America (2019 rok), Annual Meeting of the North Eastern Linguistics Society (dwa razy w 2017 i 2009 roku), Societas Linguistica Europaea (w 2014 roku), Formal Approaches to Slavic Linguistics (dwukrotnie w 2014 i 2010 roku), Formal Description of Slavic Languages (w 2010 roku), Poznań Linguistic Meeting (w 2017) oraz Olomouc Linguistics Colloquium (w 2018). Ponadto Habilitant dwukrotnie (w 2016 i 2015) brał udział w specjalistycznych warsztatach organizowanych przez UAM, gdzie prezentował rezultaty swoich badań.

3.3. Granty, stypendia, nagrody, współpraca międzynarodowa

W latach 2017-2020 dr Bartosz Wiland był głównym wykonawcą w grantie pt. „Nanosyntaktyka partykuł spójnikowych”, uzyskanym z Narodowego Centrum Nauki w ramach programu OPUS 11, realizowanym pod kierownictwem prof. dr hab. Jacka Witkosia.

Ponadto po doktoracie Habilitant uzyskał kilka prestiżowych stypendiów i wyróżnień. Ważnym wyróżnieniem uzyskanym przez dr Wilanda w 2011 roku było stypendium START, przyznane mu przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej w uznaniu jego osiągnięć naukowych. Rozprawa doktorska Bartosza Wilanda została wyróżniona

Nagrodą Premiera RP w 2010 roku. Poza tym habilitant był beneficjentem Stypendium Fulbrighta, przyznanym mu przez Polsko-Amerykańską Komisję Fulbrighta w roku 2007, co pozwoliło mu na realizację badań naukowych w Instytucie Lingwistyki i Filozofii na MIT.

Pierwsza sfera działalności międzynarodowej dr Wilanda dotyczy recenzowania abstraktów złożonych na konferencje oraz prac złożonych do druku. Habilitant recenzował abstrakty złożone na znane konferencje, tj. Generative Linguistics in the Old World (GLOW), Formal Description of Slavic Languages, Formal Approaches to Slavic Linguistics, Formal Description of Slavic Languages i Societas Linguistica Europaea. Dr Wiland recenzował artykuły dla renomowanych czasopism, wśród których znajdują się *Linguistic Inquiry*, *Glossa*, *Studia Linguistica*, *Journal of Slavic Linguistics* i *Morphology*. Był również recenzentem monografii złożonej, a później wydanej przez MIT Press w 2012 roku.

Druga sfera działalności Habilitanta na arenie międzynarodowej to udział w konferencjach. Dr Wiland uczestniczył w dziewięciu konferencjach za granicą oraz wygłosił cztery wykłady gościnne w renomowanych ośrodkach, takich jak m.in. Uniwersytet w Tromsø, Uniwersytet w Poczdamie, Uniwersytet w Wuppertalu oraz Uniwersytet Humboldtów w Berlinie.

Trzecia sfera działalności dr Bartosza Wilanda na arenie międzynarodowej dotyczy jego działań organizacyjnych. Po doktoracie w roku 2010 był zaangażowany w organizację warsztatów o nazwie Workshop on Lexical and Functional Decomposition in Syntax w ramach konferencji Poznań Linguistic Meeting. Wcześniej w latach 2004 i 2007 był inicjatorem i współorganizatorem konferencji językoznawczej w UAM o nazwie Student Conference on Formal Linguistics.

Dr Bartosz Wiland jest członkiem dwóch organizacji międzynarodowych, Young Academy of Europe oraz Linguistic Society of America. W ramach tej pierwszej organizacji w uznaniu osiągnięć badawczych Habilitant został wybrany na członka na lata 2015-2020 i działa na rzecz rozszerzania wymiany i współpracy akademickiej na kraje Europy Środkowo-Wschodniej.

3.4. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna

Habilitant jest doświadczonym dydaktykiem. Prowadził zajęcia zarówno z praktycznej nauki języka angielskiego, jak i zajęcia specjalistyczne ze składni i morfologii oraz kontrastywnej gramatyki angielsko-polskiej. W latach 2013-15 dr Wiland prowadził seminarium magisterskie ze składni, morfologii i elementów akwizycji gramatyki języka angielskiego. Dr Wiland prowadził również seminarium licencjackie ze składni języka angielskiego od 2009 do 2017 roku.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że dr Bartosz Wiland był promotorem pomocniczym w doktoracie Pauliny Łęskiej w UAM. Obecnie jest zaangażowany jako promotor pomocniczy przy doktoracie Jakuba Diekierta z UAM.

Habilitant był również aktywnie zaangażowany w popularyzowanie nauki. W 2012 roku w ramach szkoły letniej EGG organizowanej we Wrocławiu prowadził nieodpłatnie kurs dla uczestników pt. The syntax of Slavic prefixes. W UAM od wielu lat dr Wiland prowadzi koło naukowe Syn & Sin, skupiające studentów różnych poziomów i działające jako forum rozbudzające zainteresowania studentów językoznawstwem i zapoznające ich z najnowszymi trendami w składni i morfologii. Pozostałe osiągnięcia organizacyjne i popularyzatorskie Habilitanta zostały wymienione w punkcie 3.3.

4. Konkluzja końcowa

W oparciu o analizę głównego osiągnięcia naukowego, jak też innych osiągnięć Habilitanta przedstawionych w postępowaniu habilitacyjnym, oceniam jego dorobek jako ważny i niezwykle wartościowy dla językoznawstwa. Szczególnie cenne jest zastosowanie przez dr Bartosza Wilanda mało znanego na gruncie językoznawstwa polskiego modelu teoretycznego, Nano-składni, do analizy szerokiego wachlarza danych językowych. Habilitant również może poszczycić się publikacjami w czasopismach najwyżej sklasyfikowanych na liście ministerialnej. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że Habilitant był głównym wykonawcą w grancie badawczym przyznanym przez NCN. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że zarówno główne osiągnięcie naukowe przedstawione do oceny, jak i pozostałe istotne dokonania naukowe i dydaktyczne, zgodnie z ustawą o stopniach i tytułach naukowych, mogą stanowić podstawę nadania Panu doktorowi Bartoszowi Wilandowi stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych. Biorąc pod uwagę pionierski charakter monografii Habilitanta, zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 września 2011 roku, wnioskuję o wyróżnienie rozprawy doktora Bartosza Wilanda oraz o zgłoszenie jej do nagrody Prezesa Rady Ministrów.

Lublin, 25.02.2020.

Agnieszka Bonclenik